

SERSEM KOCANIN KURNAZ KARISI (1971)

HALDUN TANER (1915 – 1986)

Genel Bakış

Haldun Taner ve Münir Özkul'un girişimleriyle 1969 yılında *Bizim Tiyatro* kurulur ve topluluğun sahneye koyduğu ilk eser *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı* olur. Tiyatro topluluğunun en önemli amacı; yerel konulardan, motiflerden ve biçimden evrensel ulaşan bir tiyatro anlayışı geliştirmektir. Eserin giriş bölümünde Haldun Taner, kurulmuş olan tiyatro topluluğunun ve kaleme aldığı eserin amacını şöyle açıklar: "Oyuncularımız var, yabancı rolleri yabancılar kadar başarılı oynayabiliyorlar. Rejissörlerimiz var, Avrupa'da gördükleri mizansenleri burada aynen uygulayıp alkış topluyorlar. Yazarlarımız var, yapıtlarını yabancı örneklerle benzetebildikleri ölçüde iyi yazar sayılıyorlar. Hepsi iyi hoş da, peki ama nerde Türk oynayışı, Türk sahneleyişi, Türk yazışı, Türk algılayışı? Bir kelime ile nerde Türk tiyatro üslubu? Bizim Tiyatro işte bunun peşinde gidecek. Bize özgü olanı araştırıp, bulup önünüze sermeyi deneyecek" (Taner, 1971, s. 7). Taner, söz konusu edilen eserinde Türk tiyatrosunun üç gelişim evresini Molière'in *Georges Dandin* adlı komedi piyesinden hareket ederek okurların/seyircilerin gözleri önüne sermeye çalışır. "Eser üç düzeyde ele alınır. Birincisi Ermenilerin tiyatro çalışmaları, ikincisi Ahmet Vefik Paşanın adapte çalışmaları, üçüncüsü Küçük İsmail'in tuluat tiyatrosudur" (Adıyaman, 2012, s. 45). Yüksel, eserin muhtevasıyla ilgili şu ifadelerle yer vermiştir: "Osmanlı devletinin Meşrutiyet ve istibdat dönemlerine rastlayan evrelerinde, tiyatroya sahip çıkan devlet anlayışıyla, tiyatroyu kuşkuyla gözleyen devlet anlayışı yansıtılır. Oyunun ilerleyen öyküsü boyunca, bir tiyatro yapıtının sahnelenmesine ilişkin çalışmalar, yorum sorunları ve sanatçılar arasında geçen tartışmalar, seyirci önünde sergilenerek, tiyatroculuk uğraşının sahnede yansımayan evrensel gerçekleri de gözler önüne serilir" (Yüksel, 1986, s. 114).

Özet

Güllü Agop'la arasında geçen tartışmanın ardından Fasulyeciyan, 1876 yılında Bursa'ya yerleşerek kendi çabalarıyla bir tiyatro kumpanyası kurmuştur. Sahneye koyulmak istenen oyun Molière'in *Georges Dandin*'dir. Fakat eserin çevirisi oldukça zayıftır ve oyuncular yabancı kelimeleri telaffuz etmekte zorlandıkları gibi yabancı bir halkın ruhsal tepkilerini canlandırmakta da zorlanmaktadırlar. Aynı zamanda mali sıkıntılardan dolayı oyuncular oldukça isteksiz ve cansız görünmektedirler. Molière'in oyununu Kıskaç Herif adını verdikleri bir uyarlamayla trajedi şeklinde sahneye koymaya çalışırlar. Fakat provalar çeşitli engeller nedeniyle sürekli aksamaktadır. Küçük İsmail provalar sırasında sürekli tuluat yapmaktadır. Fakat Fasulyeciyan kitaba bağlı bir trajedi oynanması konusunda oldukça kararlıdır. Jurnallenmiş olan A. V. Paşa Bursa'ya vali olarak sürgün edilmiştir. Kumpanyanın provalarını izleyen A. V. Paşa, oynanan oyunu hiç beğenmez fakat küçük değişikliklerle halkın seveceği bir oyun sahneleyebilecekleri konusunda umutludur. A. V. Paşa'nın girişimleriyle Bursa'da tam teşekküllü bir tiyatro sahnesi inşa edilir. *Georges Dandin* oyunu Osmanlı Rumlarına göre yeniden uyarlanır ve Yorgaki Dandini adıyla sahneye koyulmak istenir. Bu sefer Fasulyeciyan'ın isteğinin aksine oyun komedi şeklinde sahneye koyulur ve oyunculara diksiyon dersleri verilir. Vizental'in de katkılarıyla Osmanlı halkının severek izleyeceği bir oyun ortaya çıkmaya başlar. Fakat istenen sonuç tam olarak alınamaz. Zira, ana teması zina olan bir oyunu Müslüman halka kabul ettirmek ve izletmek oldukça zordur. A. V. Paşa Bursa halkını zorla tiyatroya abone olmaya yönlendirir. Devletin neredeyse bütün kaynaklarını tiyatro için harcar. Fakat Mahkeme-i Şeriye Naibi Asım Bey'in ve bazı kız öğrencilerin şikayeti üzerine hanedanlık tiyatroyu dağıtır ve A. V. Paşa yeniden sürgün edilir. Aradan geçen dokuz buçuk yıl içinde Fasulyeciyan başka bir tiyatro kumpanyası kurup Balkanlara kadar açılır. Fakat maddi sıkıntılar yüzünden kaldığı hotelin tuvaletinden kaçmak zorunda kalır. En sonunda Fasulyeciyan A. V. Paşa'nın Rumelihisarı'ndaki kütüphanesine gelir. Karakterlerin hepsi iyice yaşlanmışlardır. Emeklerinin ve girişimlerinin karşılığını alamamış olan A. V. Paşa, halka ve tiyatroya küsmüştür. Sokaktan geçen bir çığırkanın oynanacak bir tiyatro oyununun duyurusunu yaptığı duyulur. Fasulyeciyan A. V. Paşa'ya, duyurusu yapılan oyunun Küçük İsmail'in kumpanyası tarafından oynanacağını söyler. Bunun üzerine A. V. Paşa, hastalığına rağmen oyunu

izlemek ister. Fasulyeciyan, A. V. Paşa ve Vizental'in önünden giderek eski meslektaşlarıyla buluşur. Küçük İsmail Georges Dandin oyununu tamamen tuluata çevirmiş ve adını Sersem Kocanın Kurnaz Karısı koymuştur. Fasulyeciyan Küçük İsmail'e oyunun son perdesinde oynamak istediğini söyler. Ardından oyun sahnelenir. Georges Dandin oyunu tamamen yerelleştirilmiş ve avam komedisine dönüştürülmüştür. Oyunu izleyen A. V. Paşa Küçük İsmail'e, oyunu çok sevdiğini fakat hala yapılması gereken çok iş olduğunu söyler. Gelecek nesillerin tiyatro alanında yerelden evrensele ulaşacağı ümit edilir. Fasulyeciyan, tiyatro oyuncularının cefakar hayatlarını ve tiyatro alanında kat edilen yolu anlattıktan sonra perde iner.

Kişiler

Tomas Fasulyeciyan Oyunun başkarakteri olan Fasulyeciyan tiyatro topluluğunun lideridir. Molière'in Georges Dandin adlı piyesini trajedi biçiminde sahneye koymak ve tamamen kitaba bağlı kalmak ister. Oyunun içinde oynanan diğer oyunda da başrol alan Fasulyeciyan'ın karakter değişimi şöyledir: Georges Dandin → Yorgaki Dandini → Himmet Ağa. Başlangıçta oldukça katı ilkeleri olan bir tiplene gibi görünse de zaman içinde tiyatroya yönelik bakış açısı değişir.

Küçük İsmail Oyunun diğer önemli bir karakteri olan Küçük İsmail, tiyatroya Fasulyeciyan'dan oldukça farklı bir şekilde bakmaktadır. Küçük İsmail tiyatronun hayat gibi sonunun belirsiz olması gerektiğini savunur ve oyun sırasında sürekli kendinden bir şeyler katmaya çalışır. Oyunu trajedi biçiminde oynamak isteyen Fasulyeciyan'a karşı Küçük İsmail, oyunun tuluat biçiminde oynanmasında ısrar eder. Piyesteki karakter değişimi şu şekildedir: Lubin → Yanko → İbiş.

Ahmet Vefik Paşa Jurnallenmesi sebebiyle Bursa'ya vali olarak sürgün edilmiş olan karakter, Fasulyeciyan'ın tiyatro kumpanyasıyla yeni bir tiyatro kurar. Elindeki bütün imkanları Türk tiyatrosunun gelişimi için harcar. Oyuncuları maaşa bağlar ve onların prova yapıp oyun oynayabilecekleri bir sahne yaptırır. Tam anlamıyla tiyatro sevdalısı olan A. V. Paşa, tiyatronun yerelden evrensele ulaşabilmesi için bütün gücüyle çalışır.

Hıranuş "Hıranuş eşini beğenmeyip onu aldatmaya çalışan bir şahıstır. Soylu bir aileden gelen Hıranuş gözü açık olup tüm sıkıntılardan kurtulmaya çalışır" (Adıyaman, 2012, s. 303). Ailesinin para hırsı yüzünden sevmediği bir erkekle evlenmek zorunda kalmış olan Hıranuş, piyes boyunca başka erkeklerle birlikte olarak intikam almaya çalışır. Oyundaki rol değişimi şu şekildedir: Angelique → İrini → Mahpeyker.

Holas Piyano çalıp Plaisir d'Amour şarkısını söyleyen karakter, oyunun içinde oynanan oyunda Angelique'in babasını canlandırmaktadır. Eserdeki en önemli görevi; tiyatro oyununda onun bilinmemesi gerektiğini savunmasıdır. Zira Holas'a göre tiyatro, hayat gibi bilinmez ve doğaçlama olmalıdır: "Holas - Bir aktör oyunun sonunu bilmemeli" (Taner, 1971, s. 27). Oyundaki rol değişimi şu şekildedir: M. de Sottenville → Kostaki Kaçivelaki → Kevakibizade Kimyon.

Oyunda rol oynayan diğer karakterlerin isimleri şunlardır: Satenik (Mme. de Sottenville → Ezmaragda Kaçivelaki → Kevakibizade Servinaz, Ahmet Fehim (Clitandre → Beyzade Samurkaş → Karafilzade Tarçın Bey), Virjinya (Claudine → Katinko → İşvebaz), Suför Kazım, Kahveci, Rifat Ağa, Vizental Efendi, Şebrenk Bacı, Asım Bey, Sağır ve Çığırkan.

Öykü

Oyunun Yazılış Amacı Oyunun birinci perdesinde Başoyuncu adlı karakter, oyunun yazılış amacını izleyicilerle/okurlarla paylaşır. Türk tiyatrosu uzun bir süre Avrupa'dan çıkmış olan eserlerin kötü denilebilecek kopyalarıyla varlığını sürdürmüştür. Fakat bir topluma yeni bir şeyi kabul ettirmenin yolu, yeninin içine toplumun dinamiklerinden bir şeyler katmaktır. Bizim Tiyatro kumpanyasının kuruluş amacı, Batı sanatını yerel değerlerle harmanlayıp yeni bir sentez oluşturmaktır.

Georges Dandin'in Nasıl Sahneleneceğinin Tartışılması Güllü Agop'la tartışmasının ardından Bursa'ya gelen Fasulyeciyan, Melekzade Bahçesi'nde yeni bir kumpanya kurmuş ve diğer oyuncu arkadaşlarıyla birlikte Molière'in Georges Dandin adlı tiyatro oyununu trajedi biçiminde sahneye koymaya hazırlanmaktadır. Yıl 1876'dır ve mevsimlerden sonbahardır. Piyanonun başında olan Holas, Plaisir d'amour şarkısını çalarken Ahmet Fehim, oyuncu arkadaşlarını neler yapacakları konusunda yönlendirir ve seyircilere/okurlara oyun hakkında önemli bilgiler verir. Başoyuncu Fasulyeciyan

karakterine girer ve ardından oyun başlar. Fasulyeciyan, Molière'in Georges Dandin oyununu trajedi biçiminde sahneye koymak istemektedir. Küçük İsmail ve diğerleri Fasulyeciyan'a Georges Dandin'in komedi türünde yazıldığını söylerler. Fakat Fasulyeciyan oyunu trajedi biçiminde sahneye koymakta kararlıdır. Eserin çevirisinin nereden bulunduğu tam olarak bilinmemektedir ve yapılmış olan çeviri pek iyi görünmemektedir. Kumpanyada yer alan oyuncuların bir süredir oyunu prova ettikleri bellidir. Fakat oyunun sahneye koyulması konusunda hala ciddi sorunlar vardır. Journallenmiş olan Ahmet Vefik Paşa Bursa'ya vali olarak sürgün edilmiştir. Onun sanata karşı hayli ilgisinin olduğunu bilen oyuncular, ondan hayli umutludur.

Trajedi – Tuluat Çatışması Fasulyeciyan Dandin karakterini, Küçük İsmail'se Lubin karakterini canlandırmaktadır. Oyunda, sonradan zengin olmuş olan Dandin'in eşi tarafından nasıl aldatıldığı anlatılmaktadır. Dandin'in eşi Angelique, Kont Clitandre'la yasak aşk yaşamaktadır. Lubin Angelique'e Clitandre'dan mektup getirmiştir. Fakat Dandin Lubin'i evinde görmüş ve ona sorduğu sorularla eşinin çevirdiği oyunları öğrenmiştir. Dandin Lubin'e hiçbir şey belli etmez ve onu evden gönderir. Oyunun prova edildiği sırada Küçük İsmail'in devamlı olarak oyunun türünü tuluata çevirmeye çalıştığı görülür. Yaptığı esprilerle ve yerelleştirmelerle oyuna yeni bir soluk katmaya çalışır. Fakat Fasulyeciyan onun bu girişimlerine engel olur ve oyunun kitapta yazılı olduğu gibi oynanması gerektiğini söyler. Küçük İsmail repliklerini sürekli unutmaktadır ve yabancı kelimeleri telaffuz etmekte zorlanır. Fasulyeciyan, diğer oyuncu arkadaşlarını yaptıkları işe daha fazla özen göstermeleri konusunda teşvik eder. Fasulyeciyan tiyatrodan tamamen kitaba bağlı kalmayı savunur ve bu konuda oldukça katıdır. Küçük İsmail oyuna yerel unsurlar ve kendinden de bir şeyler katmak ister. Prova sırasında Küçük İsmail, tuluattan kalma alışkanlığını devam ettirir ve oyuna kendinden de bir şeyler katıp durur. Bu durum Fasulyeciyan'ı rahatsız eder ve Küçük İsmail defalarca uyarılır. Ardından provaya geri dönlür.

Dandin'in Angelique Tarafından Aldatıldığını Öğrenmesi Dandin Angelique'le evlenmiş olmaktan oldukça pişmandır. Sottenvillelerin kızıyla soyluluk kazanmak için evlenmiştir fakat bu alışveriş ona pahalıya mal olmuştur. Zira Dandin, bütün servetini eşine ve ailesine harcamıştır. Yaptığı fedakarlıkların karşısında aldığı tek şey ihanet olmuştur. Dandin Sottenvillelerle Angelique hakkında konuşmaya karar verir. Eşinin çevirdiği oyunu kayınlarına anlatacaktır.

Kumpanyanın Yaşadığı Zorluklar ve İç Tartışmalar Etrafta dolanan Kahveci oyunculara kahve dağıtmaktadır. Çırac onu sahneden çıkarmaya çalışır. Büyük zorluklarla ayakta durmaya çalışan kumpanyanın Diran Usta'ya borcu vardır. Oyuncular içtikleri kahvelerin parasını bile ödeyememektedirler. M. de Sottenville karakterini canlandıran Holas uykusundan uyandırılır. Fakat Holas, Monte Kristo'daki rolünden replikler okumaya başlar. Uyku sersemliğiyle nerede olduğunu ve hangi oyunu prova ettiklerini unutturmuştur. Fasulyeciyan Holas'a M. de Sottenville'i nasıl oynaması gerektiğini ince detaylarına kadar anlatır. Holas'a nasıl yürümesi gerektiği gösterilir fakat bir türlü istenen şekilde yürümesi sağlanamaz. Fasulyeciyan Holas'ın piyesi okumadığını anlamıştır. Bundan dolayı Fasulyeciyan ona hikayeyi özet olarak anlatır. Holas Fasulyeciyan'a olay örgüsünü bilmek istemediğini ve oyunun sonunda da ne olduğunu bilmek istemediğini söyler. Holas rolünü istediği gibi oynamak istemektedir. Fakat Fasulyeciyan tamamen kitaba sadık kalacaklarını ve kendisinin bir role hazırlanırken ne kadar çalıştığını ve özen gösterdiğini anlatır. Karın deşen Jack ve Fatih Sultan Mehmet rollerinden örnek veren Fasulyeciyan, aylarca oynadığı karakterlerden çıkmadığını söyler. Holas Fasulyeciyan'a, Matosyan'ın Oktavio rolünde oynadığı Sezar Borjiya oyununu hatırlatır. Matosyan, oyunun sonunda Oktavio'nun öleceğini bildiği için daha ilk sahnede izleyicilere tavırlarıyla ve mimikleriyle bunu belli etmiştir. Virjinya Holas'a hak verir. Ona göre tiyatro hayat gibi olmalıdır. Oyunun sonunda oyuncular ne olacağını bilmemelidirler. Fasulyeciyan meslektaşlarının düşüncelerine katılmaz ve oyunun kendi istediği şekilde oynanacağını söyler.

Dandin'in Sottenvillelerle Görüşmesi Ardından oyuna geri dönlür. Dandin, M. ve Mme. de Sottenville'le görüşür. Dandin onlara, kızlarıyla evlenmekten pişman olduğunu, bu evliliğe soyluluk kazanmak için razı olduğunu ve evlilik süresince Sottenvillelerin borçlarını ödemekten başka hiçbir şey yapmadığını söyler. Angelique'le evlenmek Dandin'e maddi ve manevi olarak ciddi zararlar vermiştir. Dandin aileye kızlarının başka bir adamla görüştüğünü ve aldatıldığını söyler. Sottenvilleler Dandin'in söylediklerine inanmazlar. Zira Sottenvillelere göre; aileden aldatan bir kadının çıkması mümkün değildir. Dandin aldatıldığından emin olduğunu ve bunu kanıtlayabileceğini söyler. Sottenvilleler, Angelique'in Dandin'i aldattığının kanıtlanması durumunda gereken her şeyi yapacaklarını söylerler.

Oyundaki Yabancılık Sorunu Sahnenin bitmesinin ardından Küçük İsmail Fasulyeciyan'a, oyunda yer alan karakter isimlerinin halk tarafından kanıksanmayacağını ve oyunu yerileştirmelerinin

daha iyi olacağını söyler. Zira oyuncular yabancı kelimeleri telaffuz etmekte zorlanmaktadırlar. Fasulyeciyan oyunun özgün haline sadık kalacaklarını söyler. Yabancı kelimeleri telaffuz edişini eleştiren Küçük İsmail'e kızar ve gayrimüslimler sayesinde ülkede tiyatrunun geliştiğini söyler. Fasulyeciyan, eski bir öğrencisi olan Minakyan'ın yaptıklarından örnekler verir ve diğerlerine onu örnek almalarını söyler. Holas Fasulyeciyan'a Atamyan'ın da iyi bir oyuncu olduğunu söyler. Hamlet'i canlandırmış olan Atamyan, Elzenor Şatosu'na gittiğinde oranın hademesi tarafından gerçek hamlet zannedilmiştir. Holas Fasulyeciyan'a, Atamyan'la diğer oyuncuları kıskandığını ve bütün huysuzluğunun bundan kaynaklandığını söyler. Holas'ın sözleri üzerine iki arasında bir tartışma çıkar. Ardından oyunun provasına devam edilir.

Dandin ile Clitandre'in Yüzleşmesi M. de Sottenville, Dandin ve Clitandre yüz yüze gelirler. M. de Sottenville Clitandre'a, evli olan kızı Angeliqve'le gizlice görüştüklerini duyduklarını ve namusa önem veren ailenin böylesine bir ilişkiyi onaylamayacaklarını söyler. Clitandre M. de Sottenville'e söylenenlerin yalan olduğunu ve bu yalanı yayan kişiyi öldürebileceğini söyler. M. de Sottenville, damadı olan Dandin'i gösterir ve bahsi geçen iddiayı onun öne sürdüğünü söyler. Clitandre'la Dandin yüz yüze gelirler. Clitandre iddiayı kabul etmez. Ardından Mme. de Sottenville'le kızı Angeliqve gelir. Angeliqve'e Clitandre'la görüşüp görüşmediği sorulur. Angeliqve Dandin'in iddialarını yalanlar ve ona kızar. Fakat Clitandre'la Angeliqve sessizce birbirleriyle konuşurlar. Aralarında bir ilişki olduğu bellidir ve Dandin'le dalga geçmektedirler. İddiaların reddedilmesi üzerine M. de Sottenville Dandin'den özür dilemesini ister. Başlangıçta Dandin ailenin bu isteğine karşı çıkar. Fakat ısrarlara karşı direnemeyen Dandin, haklı olmasına rağmen Clitandre'dan özür dilemek zorunda kalır. Clitandre Dandin'i tavşan avlamaya davet eder ve konu böylece kapanır. Dandin, haklı olmasına rağmen haksız duruma düşmüş olmaktan dolayı oldukça üzgündür. Asil bir ailenin kızıyla evlenmiş olmaktan pişmanlık duyar ve başına gelenleri hak ettiğini düşünür.

Ahmet Vefik Paşa'nın Kumpanyaya Sahip Çıkması Sahnenin bitmesi üzerine Ahmet Vefik Paşa görünür. Oyuncuları teker teker tebrik eder. Paşayı gören oyuncular çok sevinirler ve hemen onunla ilgilenirler. Paşa, bir jurnal nedeniyle padişah tarafından Bursa'ya sürülmüştür. Bursa valisi olan Ahmet Vefik Paşa, Bursa'da bir tiyatro kurmak istemektedir. Paşa, oyuncuları sevmiş fakat oynadıkları oyunu pek beğenmemiştir. Saint Louis Lisesi'nde okumuş olan Ahmet Vefik Paşa, geçmişte Jannette adlı Fransız bir kıza aşık olmuştur. Bundan dolayı oyunun başında söylenen şarkıdan çok etkilenmiştir. Paşa oyunculara, bir tiyatro kuracağını ve sahneyi ücretsiz olarak onlara vereceğini söyler. Karşılık olarak yalnızca senede birkaç defa Guraba Hastanesi'nde bedavaya oyun oynamalarını ister.

Oyunun Trajediden Komediye Dönüşmesi İkinci perdenin başlangıcında aradan dört ay geçmiştir. Postanenin karşısındaki kahvehaneyi tiyatro sahnesine dönüştürmüş olan Ahmet Vefik, Bursa Osmanlı Teatrosu'nu kurmuştur. Oyuncuların her biri maaşa bağlanmıştır. Farklı ülkelerin elçilerinin önderliğinde Teatro Muhibleri Cemiyeti kurulmuştur. İbrahim Efendi oyunculara diksiyon ders vermektir ve Vizental oyunların nasıl sahneye koyulacağını planlamaktadır. Ahmet Vefik Paşa, Georges Dandin piyesini Fener'de yaşayan Rumlara göre yeniden uyarlamıştır. Oyunda yer alan bütün karakterlerin isimleri Rum isimleriyle değiştirilmiştir. Fasulyeciyan, oyunun bir trajedi olduğunu ve o şekilde oynanması gerektiğini savunmaya devam etmektedir. Fakat Vizental, Georges Dandin'in Commedia dell'Arte'in fars türünde yazılmış bir oyundan uyarlanmış olduğunu söyler. Komedi türünün ustası olan Molière'e sadık kalmaya ve oyunun komedi biçiminde oynanmasına karar verilir.

Hizmetçiler Arasındaki Aşk ve Güldürü Ardından Dandin'in ve Clitandre'in hizmetçilerinin birbirlerine kur yaptıkları görülür. Zira Molière'in oyunlarında yer alan hizmetçilerin en önemli görevleri entrikayı derinleştirmeleridir. Yanko (Lubin) Katinko'yla kırıştırmaktadır. Fakat Katinko Yanko'ya naz yapmaktadır ve onun yaklaşma girişimlerini geri çevirmektedir. Yanko Katinko'yla evlenmek istemektedir ve onu öpmeye çalışır. Katinko Yanko'ya öpmesi için izin verecekmiş gibi olsa da bu niyetinden vazgeçer. Ev sahiplerine görünmek istemeyen Katinko Yanko'yu göndermek ister. Yanko Katinko'yu kandırıp onu öpmeyi başarır. Hemen ardından Yanko Katinko'nun yanından ayrılır.

Dandin Karakterinin Yerelleştirilmesi ve Oyunun Ana Teması Ahmet Vefik Paşa Küçük İsmail'in oynadığı rolden oldukça memnun olur. Zira istenen şeyi en iyi anlayan kişi Küçük İsmail gibi görünmektedir. Ahmet Vefik Paşa oyunculara eserin muhtevasıyla ilgili derin bilgiler vermeye devam eder. Köylülükten küçük burjuvalığa yükselmiş olan Dandin, asil sınıfına yükselebilmek için İrini'yle (Angeliqve) evlenmiştir. Fakat bu evliliğin sonucunda eşi tarafından aldatılmış ve asilzadeler sınıfına hiçbir şekilde ayak uyduramamıştır. Bundan dolayı Dandin kayınları tarafından küçük görülür ve aşağılanır. Dandin'in yaşadığı durum kendisi için bir facia gibi görünse de başkaları için komedi gibi

görünmektedir. Fasulyeciyan oyunu trajedi biçimde oynamak konusunda ısrar eder. Fakat Ahmet Vefik Paşa Fasulyeciyan'a karakterini nasıl oynaması gerektiğini detaylı bir şekilde anlatır. Dandin mağrur ve kıskanç bir karakter değil, aksine kandırılmış ve aşağılanmış bir tiptedir. Kayserili şivesiyle Dandin karakterine yeni bir soluk getiren Fasulyeciyan rolünü istenildiği şekilde oynamayı başarır. Dandin, alay edilen, hor görülen ve aşağılanan bir karakter olmalıdır. Hiç tanımadığı ve ayak uyduramadığı bir sınıfa mensup olma isteği onu bu duruma düşürmüştür.

Halkın Tiyatro Kültürüne Yabancı Olması Ahmet Vefik Paşa, Fasulyeciyan'ın oynayış şekliinden memnun kalır. Ardından Hüdavendigar Matbaası'ndan program risaleleri getirilir. Ahmet Vefik Paşa risalelerin içeriği ve biçimiyle ilgilenir. Daha sonra oyunu izleyecek olan seyircilerin verebilecekleri tepkiler düşünülür. Zira tiyatro sanatına pek alışık olmayan halk, oyuncularını nerede alkışlayıp alkışlamayacağını bile bilememektedir. Oyun sırasında bir şeyler yiyip içmek de cabasıdır. İlk temsillere bizzat katılacak olan Ahmet Vefik Paşa, seyircilere bu hususlarda yol gösterebileceğini düşünür.

İrini'nin İntikam Duygusu Ardından Samurkaş (Clitandre) adlı karakter üzerinde durulur. Samurkaş, evli olan İrini'yle aşk yaşamaktadır. Genç bir soylu olarak istediği her şeyi elde etmeye alışmıştır. Dandini, İrini'yle Samurkaş'ı uzaktan işaretlerken görür. Dandini İrini'ye yaptığı yanlış olduğunu, evli bir kadının başka erkeklerle kırıştırmasının doğru olmadığını söyler ve birbirlerine vermiş oldukları sözleri hatırlatır. Fakat İrini ailesinin zoruyla evlendirilmiştir. Evlenmeden önce İrini'nin ne düşündüğü kendisine hiç sorulmamıştır. Zira Kaçivelaki (Sottenville) ailesinin paraya, Dandini'nin de soyluluğa ihtiyacı vardır. Evlilik tamamen iki tarafın çıkarı için yapılmış ve birbirine zıt olan iki dünyayı bir arada tutan kişi İrini'dir. İrini, istemediği bir kişiyle evlenmiş olmasının intikamını başka erkeklerle kırıştırarak almaktadır. Dandini, eşini suçüstü yakalamak konusunda kararlıdır.

A. V. Paşa'yla Asım Bey'in Tartışması Samurkaş, hizmetlerinden dolayı Katinko'ya ve Yanko'ya teşekkür eder. Samurkaş onlara para verir ve ardından İrini'yle buluşmak için Yanko'yu yeniden eve gönderir. Bu sırada Mahkeme-i Şerife Naibi Asım Bey tiyatroya gelir. Ahmet Vefik Paşa Bursalıları zorla tiyatroya abone yaptırmaktadır. Fakat Asım Bey Ahmet Vefik Paşa'ya, tiyatronun narinlere göre olduğunu ve hiçbir şekilde tiyatro izlemeye gelmeyeceğini söyler. Ahmet Vefik Paşa, tiyatroya abone olmayan kişilerin hayvanlarını, evlerini ya da arazilerini kapattırmaktadır. A. V. Paşa Asım Bey'e, mutlaka tiyatroya gelmesini, zira oyunlarda onun gibi insanların hayatlarının anlatıldığını söyler. Asım Bey A. V. Paşa'ya, saraya hakkında şikayette bulunacağını söyledikten sonra oradan ayrılır.

Dandini'nin İrini'yi Suçüstü Yakalaması Ardından oyuna geri dönülür. Dandini Yanko'yu yeniden evinde görür ve eşiyile yasak aşkının bir daha ne zaman buluşacakları konusunda bilgi almak ister. Yanko Dandini'ye bir daha güvenmez. Zira daha önce ona söylediği şeyleri Kaçivelakiler öğrenmişlerdir. Fakat Yanko, istemsiz bir şekilde İrini'yle Samurkaş'ın nerede ve ne zaman buluşacaklarını ağzından geçirir. Dandini, ikilinin buluşacağı odanın anahtar deliğinden içeriyi izler. Dandin İrini'yi Samurkaş'la birlikte görür. Tam bu sırada Kaçivelakiler odanın önünden geçmektedirler. Dandini Kaçivelakilere neler olduğunu anlatır ve eşini suçüstü yakaladığını söyler. Kaçivelakiler Dandini'nin şivesiyle ve üslubuyla alay ederler ve onun söylediklerine inanmazlar. Kayınlar Dandini'den iyice sıkılmış gibi görünmektedirler.

Dandini'nin Aldatıldığını İspat Edememesi Dandini Kaçivelakileri alıp aşıkların buluştuğu odanın kapısının önüne götürür. Kayınlar İrini'yi Samurkaş'la birlikte görmeleri üzerine şaşırırlar. Aşıklar birbirlerine kur yapmaktadırlar. O sırada Katinko gözlemlerini fark eder ve İrini'yi uyarır. Haberi alması üzerine başlangıçta panikleyen İrini, kısa sürede kendini toparlar ve Samurkaş'a çıkışmaya başlar. İrini Samurkaş'a, kendisinden istenen şeyi yapamayacağını, evli bir kadın olduğunu ve daha önce kendisinin bu konuda uyarılmış olduğunu söyler. İrini ailesine leke süremeyeceğini ve annesi gibi oldukça iffetli bir kadın olduğunu söyler. Ardından İrini Samurkaş'ı dövmek için Katinko'dan sopa ister. Katinko sopayı alır ve Dandini'yi dövmeye başlar. Dandini'nin dövüldüğünü gören Samurkaş kendisine vuruluyormuş gibi bağırır ve ardından oradan ayrılır. Kaçivelaki ailesi kızlarıyla gurur duyarlar ve Dandini'ye görüldüğü gibi herhangi bir sorun olmadığını söylerler. Dandini aldatıldığının farkındadır fakat bunu bir türlü tam olarak kanıtlayamamaktadır. Aldatılmış olmanın yanı sıra Katinko tarafından anlamsız bir şekilde dövülmüştür. Dandini'nin içine düşmüş olduğu durum tamamen onun aleyhine işlemektedir. Kaçivelakiler ve Katinko evden ayrılırlar. Aldatıldığını bilen Dandini asil bir ailenin kızıyla evlenmiş olmaktan dolayı pişmanlık duymaktadır.

Oyunun Yerelleştirilmesindeki Zorluklar ve Sadrazam Sait'le Paşanın Tartışması Sahnenin bitmesinin ardından Ahmet Vefik Paşa oyunu durdurur. A. V. Paşa'ya oyunun neden Rumlara göre uyarlandığı sorulur. Oyunun ana teması zina üzerine kurulu olduğu için, Müslüman bir toplumda bu durumun hoş karşılanmayacağı düşünülür. Bundan dolayı oyunun gayrimüslim karakterler üzerinden oynanması daha doğru bulunmuştur. Kısacası oyun yerelleştirilmeye çalışılmış fakat çeşitli engellerden dolayı tam olarak başarılı olunamamıştır. A. V. Paşa yüz yıl sonra belki kendi isimlerimizi kullanarak böylesine bir oyunun oynanabileceğini söyler. Batılılaşma süreciyle birlikte zina konusu Müslümanlar tarafından da kanıksanacaktır. Sadrazam Sait'ten A. V. Paşa'ya bir telgraf gelir. Hanedanlık vergi istemektedir. Toplanan vergilerle Bursa halkının bile ihtiyaçlarını karşılayamayan A. V. Paşa Sadrazam Sait'i tersleyen bir cevap yazar ve gönderir.

Kumpanyanın Dağılması ve A. V. Paşa'nın Küskünlüğü Üçüncü perdede aradan dokuz buçuk yıl geçmiştir. A. V. Paşa, Asım Bey'in jurnallemesi nedeniyle Bursa'dan da sürülmüştür. Ardından kumpanyada yer alan bütün oyuncular sorgulanmış ve grup dağıtılmıştır. Fasulyeciyan bir süre başka kumpanyalarda yer aldıktan sonra yeniden kendi tiyatrosunu kurmuş ve Balkanlara kadar açılmıştır. Fakat parasızlıktan dolayı ücretini ödeyemediği bir otelden kaçmak zorunda kalmıştır. Kaçışın ardından A. V. Paşa'nın Rumelihisarı'ndaki kütüphanesine gelen Fasulyeciyan onunla görüşür. Maruz kaldığı haksızlıklardan dolayı insanlara küsmüş olan paşa Molière'in Misanthrope'ünü okumaktadır. Osmanlı hanedanlığı A. V. Paşa'dan, Paris'te elçi olarak görev yaptığı yıllarda makamında misafir ettiği yabancı elçiler için yapmış olduğu masrafları kendi cebinden ödemesini istemiştir. Mali sıkıntılar yaşayan hanedanlık uygunsuz bir biçimde paşayı borçlandırmıştır. Ardından A. V. Paşa, Tahrirat Müdürü Halil Bey'in göndermiş olduğu belgeden görevden azledilme sebebini Vizental'e okutur. Belgede yazılanlara göre A. V. Paşa'nın sürgün edilmesinin tek sebebi; Bursa'da tiyatroyu geliştirmek ve halk arasında bu sanat dalını yaymak istemesi olmalıdır.

Fasulyeciyan ve A. V. Paşa'nın Küçük İsmail'in Tertiplediği Oyunu İzlemeye Gitmeleri Ardından sokaktan geçen bir adamın yaptığı duyuruya kulak kabartırlar. Yapılan duyuruya göre Handehanei Osmani Kumpanyası Göksu Gazinosu'nda Sersem Kocanın Kurnaz Karısı adlı oyunu oynayacaktır. Fasulyeciyan odadakilere, bahsi geçen kumpanyanın Küçük İsmail'e ait olduğunu ve eski arkadaşlarının da orada yer aldığını söyler. Bunu öğrenmesi üzerine A. V. Paşa, hasta olmasına rağmen oyunu izlemeye karar verir. Yanındakiler onu her ne kadar bu niyetinden vazgeçirmeye çalışsalar da o hazırlıklarını yapar. Fasulyeciyan onların önünde giderek, arkadaşlarına paşanın geleceğini haber vermek ister.

Oyunun Tuluat Biçiminde Sahnelenmesi Fasulyeciyan gazinoya gelir ve eski arkadaşlar birlikte hasret giderirler. Paşanın geleceğini duyan Küçük İsmail, almış olduğu habere hem sevinir hem de üzülür. A. V. Paşa'yı yeniden göreceğ oluştuktan mutluluk duysa da, eskiden oynamış oldukları oyun üzerinde ciddi değişiklikler yapmış ve paşanın bundan rahatsız olacağını düşünmüştür. Molière'in oyunu tamamen tuluat biçiminde uyarlanmıştır. Fasulyeciyan Küçük İsmail'e, tuluatın tiyatroyun özünü olduğunu ve paşanın bundan memnun kalacağını söyler. Aynı zamanda Fasulyeciyan Küçük İsmail'den, eski günlerin hatırasına son perdede yer almak istediğini söyler. Küçük İsmail Fasulyeciyan'ın isteğini hiç düşünmeden kabul eder ve oyun başlar.

Mahpeyker'in Tarçın'la Görüşme Planı Evli bir kadın olan Mahpeyker (Angelique), yasak aşkı olan Karafilzade Tarçın Bey'le (Clitandre) görüşmek istemektedir. Ona nasıl haber yollayacağını düşünürken aklına İbiş (Lubin) gelir ve onu odasına çağırır. Mahpeyker İbiş'ten bütün kapıları ve camları kapatmasını ister. Mahpeyker'in söylediklerini yanlış anlayan İbiş komik durumlara düşer ve komik karşılıklar verir. Açık kapılar ve pencereler kapatıldıktan sonra Mahpeyker İbiş'e bir mektup verir. Mektubu götüreceği adresi ve vereceği kişiyi bilmece şeklinde anlatır. Ardından diğer hizmetçi İşvebaz da aralarına katılır. İbiş İşvebaz'la evlenmek istemektedir ve yapacağı iş karşılığında İşvebaz'ı Mahpeyker'den ister. İşvebaz İbiş'i Mahpeyker'e şikayet eder. Çünkü İbiş İşvebaz'ı soyunurken kapının deliğinden gözetlemiştir. İbiş söylenen her şeye komik karşılıklar verir. Söylenenleri anlamazlıktan gelir.

Aşıkların Buluşması ve Himmet Tarafından Yakalanmaları Ardından İbiş, verilen mektubu tarif edilen adrese götürür ve Sağır'a verir. Sağır İbiş'in söylediği her şeyi yanlış anlamaktadır ya da hiç anlamamaktadır. Fakat daha sonra aslında gayet iyi duyduğu ortaya çıkar. Sağır İbiş'e, Mahpeyker'in mektubunu Tarçın'a vereceğini söyler. Ardından İbiş seyircilere döner ve bu işi yapmayı neden kabul ettiğini anlatır. Sözde birbirini seven kibarlık budalalarını bir araya getirerek cezalandırmak isteyen İbiş, aynı zamanda soyluluk sevdasında olan Himmet Ağa'yı (Dandin) da cezalandırmak ister. Aşıklar

gece vakitlerinde buluşurlar. Karanlıkta birbirlerini görmekte zorlanırlar ve herkes yanlışlıkla birbirlerinin sevgililerine sarılır. Ardından saklambaç oyunu oynanır ve "hıyar" diye seslenilmesinin ardından sahneye Himmet girer. İbiş Himmet'i İşvebaz sanır ve ona sarılır. Himmet İbiş'in ağzından laf almaya çalışır ve başarılı olur. Himmet İbiş'in boşboğazlığı sayesinde aldatıldığını öğrenir. Bunun üzerine Himmet Mahpeyker'in ebeveynleriyle görüşmeye karar verir.

Himmet'in Kandırılması ve Komik Duruma Düşmesi

Himmet evin kapısını kapatır ve hiç kimseyi içeriye almaz. Suçüstü yakaladığı eşini Kevakibizadelere göstermek istemektedir. Bundan dolayı İbiş'e Mahpeyker'in annesiyle babasını getirmesini söyler. Mahpeyker ile İşvebaz Himmet'e, düşündüğü gibi bir şey olmadığını söylerler ve çeşitli mazeretler uydururlar. Fakat Himmet onları eve almamaya ve durumu kayınlarına göstermeye karardır. Mahpeyker kendini öldüreceğini söyleyerek bir bıçak alır. Himmet'in kapıyı açmaması üzerine kendini bıçaklamış gibi yapar. İşvebaz Mahpeyker'in yanında feryat eder. Kısa bir süre sonra İbiş de onlara katılır. Mahpeyker'in kendini bıçaklamış olabileceğini düşünen Himmet aşağıya iner kapıyı açar. İbiş Himmet'in elindeki mumu üfleyerek söndürdükten sonra kadınlar evin içine kaçarlar ve kapıyı kapatırlar. Ardından Himmet kapıyı çalar. Kapıyı açan Mahpeyker hiçbir şey olmamış gibi davranır ve gece vakitlerinde kapının önünde duran Himmet'in kötü kadınlarla birlikte olduğunu iddia eder. Zira Himmet üstündeki çamaşırlarla sokakta kalmıştır. İbiş Kevakibizadelere eve getirir. Himmet'in halini gören Kimyon (M. de Sottenville) ve Servinaz (Mme. de Sottenville) onun yüzüne tükürürler. Himmet Mahpeyker tarafından aldatıldığını söylese de kimse ona inanmaz. Aksine Himmet'in yanlış bir şeyler yaptığı sanılır. Kimyon Himmet'e Mahpeyker'den özür dilemesini söyler. Her ne kadar Himmet haklı olsa da, kendisi özür dilemek zorunda kalır ve ardından eve girer. Seyircilere dönen İbiş oyunun iletisini paylaşır. Köylü olan Himmet, geldiği yeri unutarak şehrin nazik sınıfından bir kızla evlenmiştir. Bu girişimiyle aslında aldatılmayı hak ettiği söylenir.

Son Deyiş

Oyunun bitmesiyle birlikte Küçük İsmail endişe içinde A. V. Paşa'ya oyunu nasıl bulunduğunu sorar. A. V. Paşa Küçük İsmail'e, oyunu gayet güzel avamileştirmiş olduğunu ve doğru bir şekilde iletiyi verdiğini söyler. Fakat oynan oyun hala içinde yaşadıkları topluma yabancı gelmektedir. A. V. Paşa gelecekte kendi tiyatrolarının kendi toplumlarından mutlaka çıkacağını söyler. Türk toplumunu anlatan bir Türk tiyatrosunu gelecek nesiller inşa edecekler. Oyun Fasulyeciyan'ın uzun bir konuşmasıyla son bulur. Aradan geçen altı ayın ardından A. V. Paşa vefat etmiştir. Onun ardından yıllar içinde diğer oyuncularda teker teker hayatlarını kaybetmişlerdir. Fakat yaptıkları iş ve seslerinin yankıları oyun oynadıkları salonların duvarlarına sinmiştir.

Temalar

Arayış

Fasulyeciyan'ın A. V. Paşa'nın teşebbüsleriyle Bursa'da kurmuş olduğu tiyatro kumpanyası, Molière'in komedi türündeki Georges Dandin oyunundan çeşitli uyarlamalar yaparak yerel tiyatroyu geliştirmeye çalışır. Başlangıçta Fasulyeciyan'ın ısrarları üzerine tamamen kitaba bağlı ve Batı taklitçisi bir tiyatro anlayışı benimsenir. Fakat oyunun çevirisi oldukça kötüdür ve oyuncular yabancı bir toplumun dilini konuşmakta ve onların ruhsal durumlarını yansıtmakta zorluk çekerler. Oyunun trajedi olarak sahneye koyulmasından vazgeçilir ve komedi türü denir. Fransız karakterlerin isimleri Rum isimleriyle değiştirilir ve üslup olarak yerel ağızlar kullanılır. Fakat bütün denemelere rağmen oyun hala Osmanlı toplumuna yabancı gibi görünmektedir. Yapılan uyarlamadan istenen sonuçlar alınmaz. Yıllar sonra Küçük İsmail Georges Dandin oyununu, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı adıyla tuluata çevirir. Tuluat denemesi istenen en yakın sonuçları vermeyi başarır fakat oyunda geçen olaylar Osmanlı toplumuna hala yabancıdır. Oyunun sonunda A. V. Paşa, neslinin tiyatroyu geliştirmek için elinden geleni yaptığını söyler ve gelecek nesillerin gerçek Türk tiyatrosunu oluşturacaklarını ümit eder. "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı'nın temel izleği, tiyatromuzun geçmişi, bugünü ve geleceğidir. Oyun, bir anlamda, Türk tiyatrosunun batılılaşma yolunda geçirdiği aşamaları sergileyen bir araştırma özelliği taşır. Taner, tiyatromuzun Tanzimattan bu yana geçirdiği evrelerden üçünü seçmiştir; Molière'in Georges Dandin oyununun bu üç evredeki üç ayrı yorumunu, üç ayrı perdede sunarak, «tiyatro üstüne», oyun boyunca süren ve oyun ötesine uzanan bir «tartışma» oluşturmuştur" (Yüksel, 1986, s. 107).

Arkadaşlık

"Üç perde boyu sizlere tiyatrocun milletinin duygusal, dolayısıyla değişken ve çelişken, yoksul ama iyimser, renkli ve hareketli, canlı ve coşkulu ve bütün bunlara karşın, yahut bütün bunlardan ötürü, her zaman sıcak ve sevimli yaşamını, sahneüstü çalışmalarını ve her gece ramp ışığında, on dört, on beş metre karelik, sahne denen bir düzeyde, üç yüz kişiden gelen alkışla sefaletlerinin benzersiz bir mutluluğa dönüşmesini yansıtmak isteriz" (Taner, 1971, s. 10).

Fasulyeciyan'ın Bursa'da kurduğu tiyatro kumpanyası A. V. Paşa gelene kadar ciddi maddi sıkıntılara karşın ayakta durmaya çalışmıştır. Oyuncular içtikleri kahvelerin bile parasını ödeyememekte ve kullandıkları sahnenin kirasını da verememekte. Kendilerini yaptıkları işe adanmış olan karakterler dayanışmayla birlikte vefa göstererek çeşitli cefalara karşı göğüs gererler. Oyuncular arasında zaman zaman tartışmalar ve sataşmalar olmaktadır. Fakat kavga gibi görünen her olay aslında karakterlerin birbirleriyle kurdukları samimi arkadaşlığın bir göstergesidir. Oyuncular daima birbirlerine sahip çıkmaya ve birbirlerini koruyup kollamaya çalışmaktadırlar.

Evlilik Oyunun içinde oynanan diğer oyun Molière'in Georges Dandin adlı komedi piyesidir. Sıradan bir köylüken zenginleşmiş ve küçük burjuvalardan biri haline gelmiş olan Dandin, soylular sınıfına girebilmek için Sottenvillelerin kızı Angelique'le evlenir. Sottenville ailesinin bu evliliğe razı olmasının tek sebebi mali sıkıntılar yaşıyor olmasıdır. Aile Dandin'den maddi olarak faydalanacak ve Dandin de aile sayesinde soylu sınıfına girecektir. Fakat rızası alınmadan sevmediği bir adamla evlendirilmiş olan Angelique, Dandin'i Clitandre'la aldatarak maruz kaldığı haksızlığın intikamını almak ister. Dandin Angelique'i defalarca Clitandre'la birlikte görür. Dandin, Angelique'i ebeveynlerine defalarca şikayet eder fakat aldatıldığını tam olarak asla kanıtlayamaz. Soylu sınıfının entrikalarıyla ve açgözlülüğüyle baş edemeyen Dandin, Angelique'le evlenmiş olmaktan pişmanlık duyar. Avamlığı yüzünden sürekli aşağılanan ve hor görülen Dandin, Angelique ve Sottenvilleler tarafından pek dikkate alınmaz ve saygı görmez. Dandin açgözlülüğünün bedelini aldatılarak ve gururu incinerek öder. Bu izleğin yanında kıskançlık ve itibar gibi izlekler de tamamlayıcı görevi görmektedirler. Birinci perdede Kıskanç Herif adıyla sahneye koyulmak istenen oyun Fasulyeciyan'ın ısrarları üzerine trajedi türünde oynanır. İlk perdede Dandin karakteri kıskanç ve itibar sahibi bir karakter gibi görünmektedir. Fakat oyunun diğer perdelerinde oyun tamamen komediye dönüşür ve Dandin kıskançlıkla itibar niteliklerini kaybeder.

Kişi İncelemesi

Tomas Fasulyeciyan

(Kapalı/Sosyal)

Karakter Güllü Agop'la yollarını ayıran Fasulyeciyan, Bursa'ya gelerek Melekzade Bahçesi'nde yeni bir kumpanya kurar. Molière'in Georges Dandin adlı komedi oyununu Kıskanç Herif adıyla yeniden uyarlayarak trajedi biçiminde sahnelemek ister. Kitapta yazılanlara oldukça bağlı, kuralcı, Batı özentisi ve katı bir tiyatroculuk anlayışına sahiptir. Kendisine karşı çıkan bütün arkadaşlarına karşı gelerek oyunun trajedi biçiminde oynanmasında ısrar eder. Fakat ne yazık ki yapılan provalardan istenen sonuç alınmaz. Fasulyeciyan, kumpanyasında yer alan diğer oyuncu arkadaşlarını teşvik eder, tahrik eder ve eşgüdömler. Ancak oyuncular yabancı kelimeleri telaffuz etmekte zorlanır ve yansıtılması gereken mimikler yapılamaz. Bundan dolayı provalar devamlı olarak sekteye uğrar. A. V. Paşa'nın devreye girmesiyle birlikte oynanmak istenen oyun Fasulyeciyan'ın kontrolünden çıkar. Yordaki Dandini adlı karakteri canlandıran Fasulyeciyan, komik tavırlar gösterir ve yerel ağızlar kullanmaya başlar. Oyunun komedi türünde yeniden uyarlanmasına rağmen Fasulyeciyan eski alışkanlıklarını sürdürmeye devam eder. Fakat zaman içinde kendisinden istenen biçimde karakteri canlandırmaya başlar. Diğer bütün oyuncular gibi Fasulyeciyan göstermiş olduğu emeğin karşılığını bir türlü alamaz. Kurmuş olduğu kumpanya ülkenin içinde bulunduğu siyasi ortam yüzünden kapatılır. Başka kumpanyalara katılan ve kumpanyalar kuran Fasulyeciyan umduğunu bulamaz. Yapmış olduğu meslekten dolayı ötekileşir. Yıllar sonra A. V. Paşa'yla birlikte Küçük İsmail'in Georges Dandin uyarlamasını izlemeye giden Fasulyeciyan, geçmişteki hatalarını kabul eder ve oyun için tuluatın en doğru biçim olduğunu söyler. Oyun Fasulyeciyan'ın konuşmasıyla başlar ve yine onun konuşmasıyla son bulur. Oyunun içinde oynanan diğer oyunda da başrol alan Fasulyeciyan'ın karakter değişimi şöyledir: Georges Dandin → Yorgaki Dandini → Himmet Ağa. Kişilik özellikleri açısından Fasulyeciyan; duyarlı, tokgözlü, özentili/yaratıcı, sıkılgan/heyecanlı, ilgisiz, katı, dostane, yardımsever, nazik/kaba, cömert, dışa dönük, güvenilir, sadık, sorumlu, planlı, ciddi, kontrollü, düzenli, kararlı, endişeli, takıntılı ve sitemkar bir karakterdir.

ÖRNEK ANILAR

İnatçı Kumpanyadaki diğer oyuncular Fasulyeciyan'a, Georges Dandin oyununun bir komedi olduğunu ve o şekilde oynanması gerektiğini söylerler. Fakat eski alışkanlıklarını devam ettirmekte ısrar eden Fasulyeciyan, arkadaşlarının sözlerini dikkate almaz ve oyunu trajedi biçiminde oynamak ister: "Fasulyeciyan – Bilakis faciadır. Güllü Agop'ta da böyle başlar idim oyuna. Georges Dandin

burada bize kaderinden tazallüm edor. Bunu sırtarak yapsın istorsun Angut? Bu oyun bir jalousie ve adultere hikayesidir” (Taner, 1971, s. 24).

Lider Fasulyeciyan, oyunda yapılacak her şeyi kontrol eder ve diğer oyuncu arkadaşlarını yönlendirir: “Fasulyeciyan – Asilzade kızı olan karısı tarafından birteviye aldatılan bir yeni zenginin faciasıdır. Hincik ikinci mencilis. Bu andante girişten sonra hemen allegretta bir mencilis gelir. Tam kontrast olsun deyi. Molyer’e işini sen öğreteceksin Abuş? Hadi. İkinci mencilis. Georges Dandin. Lubin. Lubin’i kim oynor?” (Taner, 1971, s. 24).

Alaycı Oyuna yerel motifler katmak isteyen Küçük İsmail, oyunda adının İbiş olmasını ister. Fakat Fasulyeciyan tuluat yapmak istemediğini ve tamamen kitaba bağlı kalınacağını söyler: “Fasulyeciyan – Olur. Ben de Memiş olayım. İbiş’le Memiş’in maceraları. Deli misin evladım? Tuluat değil bu, facia deorum. Devam. Bunda hızlı tempo istoorum. Hafif, rapid, bir menuet misali. (Holas piyanoda menüe çalar. Fasulyeciyan sert bakınca bırakır.) (Taner, 1971, s. 24)”.

Ciddi Fasulyeciyan arkadaşlarını, özellikle Küçük İsmail’i, yaptıkları işi daha fazla ciddiye almaları konusunda devamlı olarak telkin eder. Onları şaka ve tuluat yapmamaları konusunda uyarır: “Fasulyeciyan – Bir dakika. Tuluat istemem İsmayil. Bu son lafına nasıl mimik uydurayım? Al şu oyuna bir nazar et. “Osuruğu cinli” gibi adi laflar vardır ki burada? Ortaoyunu değil bu. Klasik Molyer faciası. Molyer oynarken insan hazırol durmalı, önünü iliklemeli” (Taner, 1971, s. 26).

Huysuz Fasulyeciyan, oyunla ilgili her şeyin mükemmel ve kendi istediği gibi olmasını istemektedir. Bundan dolayı çoğu zaman oldukça huysuzdur. Diğer oyuncu arkadaşlarına sürekli sitem eder: “Fasulyeciyan – Bırrr bırrr bırrr bırrr... Ne olur? Payton arabası gibi koşturorsun. Kelimeleri düğün çorbası gibi hamhum şaralop yutorsun. Bu sefer de mimik bindiremorum. Sükutları konuşuramorsun be evladım” (Taner, 1971, s. 28).

Coşkun Tiyatro sanatını aşkla sevmektedir ve diğer oyuncu arkadaşlarının da yaptıkları işi bu şekilde görmelerini istemektedir. Fasulyeciyan oyuncularını daha istekli ve canlı olmaları konusunda telkin eder: “Fasulyeciyan – İçinizde sanatın mukaddes aşkı olmaz ise helbet yorulursunuz. Alexandre Dumas ne demiş? Bir aktör her gece yüzlerce insanla aşk randevusu olan adamdır, demiş. Bu meslek aşk ister, heyecan ister. Öyle herkeşlere vergi değildir. Dadi hakır” (Taner, 1971, s. 33).

Planlı Tamamen kitaba bağlı oyunculuk yapmasının yanı sıra, oynayacağı karakterlerin hayatlarını araştırır ve onların psikolojilerini iyice anlamaya çalışır. Arkadaşlarından da aynı özeni ve özveriye göstermelerini ister: “Fasulyeciyan – (...) Ben meşk edeceğim şahsın hissiyatı hakikisini derunuma temessül edebilmek için rolümü bir kerem, on kerem değil, yüz bin kerem okurum. Rolümü iliklerime kadar yaşayışımın sırrı işte bundadır. “Caniler Yuvası yahut Zamire”de Karın Deşen Jak oldum ise söz misali üç ay boyu sokaktan geçen herkeşlerin hep karnına bakardım (...)” (Taner, 1971, s. 34).

Eleştirel A. V. Paşa Georges Dandin’i yerelleştirmeye çalışır. Fakat oyundaki karakterlere Rum isimleri verilir. Zira konusu zina olan oyunu Müslüman bir topluma izletmek ve kabul ettirmek oldukça zordur. Bunun üzerine Fasulyeciyan şöyle der: “Fasulyeciyan – Anlayacağın, paşamız vakayı Fransa’da geçirmemiş, bizde de geçirememiş, dönmüş dolaşmış, kabak yine ekalliyetlerin başında patlamış”. (Taner, 1971, s. 88).

Küçük İsmail

(Açık/Sosyal)

Karakter Fasulyeciyan’ın Bursa’da kurduğu tiyatro kumpanyasında yer alan karakter oldukça canlı, coşkun ve yenilikçidir. Georges Dandin’i trajedi biçiminde oynatmak isteyen Fasulyeciyan’a karşın Küçük İsmail, oyunun aslında bir komedi olduğunu söyler ve provalar sırasında devamlı olarak tuluat yaparak oyunu komikleştirir. Fasulyeciyan Küçük İsmail’i tuluat yapmaması konusunda sürekli uyarır fakat Küçük İsmail çoğu zaman kendine hakim olamaz ve oyuna sürekli kendinden bir şeyler katar. Bu yüzden Fasulyeciyan’la devamlı atışır. A. V. Paşa’nın tiyatroya sahip çıkması ve oynanacak oyunun komediye uyarlanması sonradan kumpanyanın gözde oyuncularından biri haline gelir. A. V. Paşa Küçük İsmail’in yaratıcılığını ve yeteneğini takdir eder. Tiyatro görüşü açısından Küçük İsmail Fasulyeciyan’ın karşı tarafında yer almaktadır. A. V. Paşa’nın Journallerinin ardından kumpanya dağıtılır ve yıllar sonra Küçük İsmail eski oyuncu arkadaşlarıyla Handehane Osmanî Kumpanyası’nı kurarak Göksu Gazinosu’nda temsiller sergiler. Küçük İsmail, Georges Dandin oyununu Sersem

Kocanın Kurnaz Karısı adıyla tamamen tuluat biçiminde yeniden uyarlamıştır. Küçük İsmail'in girişimleri sayesinde oyunun yerelleşmesi konusunda büyük gelişme gösterilir. Fakat yine de istenen tiyatro biçimi ve biçemi tam olarak oluşturulamaz. Küçük İsmail sahip olduğu tiyatro görüşüyle istenen biçime ve biçeme en çok yaklaşan kişi olur. Piyesteki karakter değişimi şu şekildedir: Lubin → Yanko → İbiş. Kişilik özellikleri açısından Küçük İsmail; duyarlı, yaratıcı, girişken, meraklı, maceracı, canlı, cesur, hayalperest, dostane, yardımsever, vefalı, cömert, dışa dönük, güvenilir, konuşkan, umutlu, sakin, heyecanlı, coşkulu ve mutlu bir karakterdir.

ÖRNEK ANILAR

Umutlu Fasulyeciyan'ın kurmuş olduğu kumpanya ciddi maddi sıkıntılarla uğraşmaktadır. A. V. Paşa'nın Bursa'ya sürgün edildiğini öğrenen oyuncular, onun desteğini almak konusunda umutlulardır: "Ahmet Fehim – (Seyircilere) Bu oyunu seçişimiz sebepsiz değil. Sadrazamken birkaç ay önce olmayacak bir jurnalle Bursa Valiliğine sürülen Ahmet Vefik Paşa, şifa bulmaz bir tiyatro ve Molière hastası. K. İsmail – Belki oyunumuza gelir de bir ihsanda bulunur ümidi yok mu ya. Açlıktan kursağımız kurudu. Midemizin cidarları birbirine yapıştı" (Taner, 1971, s. 22).

Umursamaz Provası yapılan oyundaki yabancı isimlerden ve durumlardan hoşlanmayan Küçük İsmail, Fasulyeciyan'ın isteklerine karşı gelerek kendi başına buyruk girişimlerde bulunmaya çalışır. Fasulyeciyan'ın isteklerini umursamaz gibi görünmektedir: "Fasulyeciyan – Sen oynorsun evladım. Deli misin İsmayil? Daha rolundan haberin yoktur? İsmayil yoksam rolunu sevmoorsun? K. İsmail – Yok rolümü seviyorum da usta, ismimi sevmiyorum. Şunu İbiş yapsak olmaz mı?" (Taner, 1971, s. 24).

Dikkatsiz Disiplinsiz tavırlar sergileyen Küçük İsmail yüzünden provalar sürekli sekteye uğrar. Fasulyeciyan ona daha özenli ve dikkatli olması konusunda telkinlerde bulunur: "Fasulyeciyan – Ezberle şunu evladım İsmayil. Hep burada takılıyorsun be oğlum. Lafına göre mimik edeceğiz. Senden laf gelmeyince bööyle kaloorum. Al bir kerte daha" (Taner, 1971, s. 26).

Alaycı Küçük İsmail, Fasulyeciyan'ın tiyatroyu aşırı ciddiye alışıyla alay eder. Ona göre tiyatro insanları eğlendirmek için vardır ve doğaçlama güldürüden bir türlü vazgeçemez. Fasulyeciyan oyunculara rolüne nasıl hazırlandığını ve ne kadar çok çalıştığını anlatır. Küçük İsmail Fasulyeciyan'a şöyle karşılık verir: "K. İsmail – Hoppala, keçileri kaçırdı seninki..." (Taner, 1971, s. 28).

Yaratıcı Küçük İsmail, sahneye koyulmak istenen oyuna yenilikler getirmek ister. Doğaçlama ve tuluat yapmak en çok sevdiği şeylerdir. Fasulyeciyan'a defalarca oyuncunun oyunun sonunu bilmemesi gerektiğini söyler ve tuluat yapmayı önerir: "K. İsmail – Boş ver abi, rol çizgisine, mol çizgisine. İnsan ne söyleyeceğini bilirse tadı mı kalır tuluatın?" (Taner, 1971, s. 34).

Vefalı Kumpanyanın dağılmasından yıllar sonra Küçük İsmail, kendi tiyatro grubunu kurar. Fasulyeciyan onun tuluatında oynamak ister. Küçük İsmail ustasının isteğini hiç düşünmeden kabul eder: "Fasulyeciyan – Belkim son oyun görüşüdür. Son bir defa beni görsün isterim. Müsaade edersin? K. İsmail – Şeref duyuram usta. (Sarılışlılar.) Yalnız dur, ben sana oyunu anlatayım. Çok değiştirdik" (Taner, 1971, s. 99).

Yenilikçi Küçük İsmail, Georges Dandin adlı oyunu başarılı bir şekilde tuluata çevirmiştir. Oyunun son sahnesinde neler olacağını ustasına anlatır: "İsmail – Sen şimdi beni dinle usta. Bu üçüncü perdede sen aşıkları dışarıda yakalıyorsun. Onlar seni içerde uyuyor sanıyorlar. Sen de onları uyuyor sanıyorsun. Sen dışarı çıktığında birtakım gürültüler duyuyorsun, ama onların onlar olduğunu anlamıyorsun. Onlar da gürültü duyuyorlar, ama senin sen olduğunu anlamıyorlar. Şimdi sen onların onlar olduğunu anlamadan önce onlar senin sen olduğunu anladıkları için senin onların onlar olduğunu anlamana fırsat vermeden içeri giriyorlar" (Taner, 1971, s. 100).

Ahmet Vefik Paşa

(Açık/Vicdanlı)

Karakter "Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa kentindeki unutulmaz gayretlerini, Fasulyeciyan topluluğunun temsilini yansıtan tarihsel olayı bir yaşantı olarak ele almış ve bu yaşantıyı bizde tiyatro sanatının gelişimini gösteren bir süreç içinde sunmuştur. Bu süreçte batı ile yerli geleneğin çatışması, çeviri, uyarılma ve tuluat aşamaları içinde gösterilmiştir. Böyle bir diyalektik gelişimle Türk tiyatrosunun sentez olanaklarına da ışık tutulmuştur" (Adıyaman, 2012, s. 256). "Tam «sadrazam» olacakken bir «jurnalle» Bursa Valiliğine sürülen, büyük tiyatro dostu Ahmet Vefik Paşa'dan «ihsan»

koparmak umuduyla Melekzade Bahçesi'nin «döküntü» sahnesinde bir Molière güldürüsünün, Georges Dandin'in provası yapılmaktadır" (Yüksel, 1986, s. 109). Fasulyeciyan'ın kurduğu kumpanyayı maaşa bağlayan ve onlar için bir tiyatro sahnesi yaptıran A. V. Paşa, bütün Bursa halkına tiyatroyu sevdirmek ister. Vizental'le birlikte Molière'in Georges Dandin adlı oyununu Osmanlı toplumuna göre yeniden uyarlamaya çalışır. Oyuncuların daha iyi eğitim almasını sağlar ve onlara tiyatroyla ilgili önemli dersler verir. Fakat tiyatro için devletin neredeyse bütün gelirlerini harcayan A. V. Paşa, Asım Bey tarafından Jurnal edilir ve bunun sonucunda Bursa'dan sürülür. Onun Bursa'dan sürülmesinin ardından kumpanya da dağıtılır. Yaşlılık döneminde Osmanlı halkının kültürel gelişimi için göstermiş olduğu çabaların kıymetinin bilinmemesi üzerine A. V. Paşa tamamen içine kapanmıştır. Maruz kaldığı haksızlığı ve vefasızlığı hiçbir zaman anlayamamıştır. Son perdede Küçük İsmail'in tuluat uyarlamasını izleyen A. V. Paşa, izlediği oyundan gayet memnun kalır. Fakat özgün bir tiyatro anlayışı geliştirmek için daha katedilmesi gereken çok fazla yol olduğunu söyler. Onun nesli Türk tiyatrosunun gelişmesi için elinden geleni yapmıştır. Gelecek nesillerin özgün Türk tiyatrosunu oluşturacaklarından ümitlidir.

ÖRNEK ANILAR

Dostane Fasulyeciyan'ın kurduğu kumpanyanın provalarını izleyen A. V. Paşa, oyuncularını sanki eski birer dostlarıymış gibi karşılar: "Ahmet Vefik Paşa – (Seyircilerin içinden gelerek) Vay benim canlarım. Arslanlarım. Hoş gelmişsiniz... (...) A. V. Paşa – Ne kadar zayıflamışsın Virjinya. Sen nasılsın Holas? Matosyan yok mu?" (Taner, 1971, s. 50).

Sıcakkanlı Bursa'da bulunduğu dönemlerde tiyatroya hasret kalmıştır. Oyuncuların her birine ayrı ayrı ilgi gösterir. Onlarla bütün samimiyetiyle alakadar olur: "A. Vefik Paşa – (Hıranuş'tan bir makas alır. Ahmet Fehim'i kucaklar. Fasulyeciyan'ın sırtını okşar.) Ne iyi ettiniz be. Ne iyi ettiniz. Çölde serap görmüş gibiyim. Bursa Valiliğine sürüldüm sürüleli tiyatrocular gözümde tütüyordu. Yaşayın benim arslanlarım" (Taner, 1971, s. 50-51).

Dürüst A. V. Paşa'ya sahnelenen oyunu nasıl bulduğu sorulur. A. V. Paşa oyuncularına bütün samimiyetiyle cevap verir. Zira oynan oyunda çok ciddi yanlışlıklar vardır: "Holas – Nasıl buldunuz? A. V. Paşa – Berbad... (...) Kötü sürpriz olacaktı. İsbet önledik" (Taner, 1971, s. 51).

Cömert A. V. Paşa tiyatrocularına sahip çıkar ve elindeki bütün imkanları onların önüne serer: "A. V. Paşa – (...) Şimdi beni dinleyin. Deminden beri sizi seyrederken bir karara vardım. Size bir tiyatro yaptıracağım. Eserler vereceğim. Onları oynayacaksınız. Kira vermeyeceksiniz. Yalnız Guraba Hastanesi yararına yılda iki temsil, o kadar. Gişe hasılatı maaşlarınızı karşılamazsa ben vilayet bütçesinden, o da biterse kendi cebimden ödeyeceğim" (Taner, 1971, s. 51).

Cesur A. V. Paşa, istenen tiyatronun kurulabilmesi için bütün sorumluluğu kendi üzerine alır. Bu yüzden birçok düşman edineceğini bilmektedir. Fakat buna rağmen sorumluluk almaktan çekinmez: "A. Vefik Paşa – Ben adımları boşuna mı deliye çıkardım çocuklar? Buraya Türkiye demişler. Deli kisvesine bürünmeden, düşman kazanmadan hiçbir radikal iş göremezsin. Bana "Olmayanları oldurtan Ahmet Vefik" demişler" (Taner, 1971, s. 52).

İlgili A. V. Paşa oyuncuların provalarını yakından takip eder ve her işle bizzat kendisi ilgilenir. Oyuncuların oynayacakları oyunu iyice anlamalarına ve benimsemelerine yardımcı olmaya çalışır: "A. Vefik Paşa – İşte bütün bu eserlerinde "Scapin, Scanarelle" gibi uşaklar, "Claudine, Nicole" gibi hizmetçi kadınlar kullanıp aşıklara yardım ettirir. Şimdi umumi bir soru: Bu eserin muhtevasını bir tek cümle ile ifade edecek olsak ne derdik?" (Taner, 1971, s. 61).

İnatçı A. V. Paşa bütün Bursa halkını zorla tiyatro izlemeye mecbur eder. Tiyatroya abone olmayanlara çeşitli zorluklar çıkarır. Mahkeme-i Şeriye Naibi Asım Bey, tiyatro sanatıyla dalga geçer ve hiçbir oyuna gelmeyeceğini söyler. A. V. Paşa Asım Bey'e oldukça öfkelenir: "A. V. Paşa – Ağır otur da molla desinler değil mi? Kendi şahsında bir ağırlık yoksa, bunu tiyatroya gitmemekle, abus bir çehre ile yaratacağını sanırsın? Gülmekten korkma Asım Bey. Gülmeyen düşünmesini de bilmez. Lamı cimi yok, abone olacak, tiyatro seyredecek, Molière'in senin gibi sahte-ciddilerle nasıl zevklendiğini öğrenip hizaya geleceksin. Bu herkesten çok sana lazım" (Taner, 1971, s. 77).

Öfkeli Sadrazamlığa yeni yükselmiş olan Sait, vergilerin zamanında ödenmesi konusunda A. V. Paşa'ya telgraf çekmiştir. Bu haber üzerine çok sinirlenen A. V. Paşa, Sadrazam Sait'e ağır üsluplu

bir telgraf çektirir: “A. Vefik PaŐa – Toplanan vergileri istiyor. Kedi ne, budu ne. Defterdarlıđın topladıđı vergi vilayetin masrafını karŐılamıyor zaten. Rıfat Ađa not al, Őu dűrzűye bir tel çekeceđim. (Dikte eder.) Para denen bok, bu vilayette yok” (Taner, 1971, s. 89).

Yorgun Jurnallenmesinin ardından Bursa’dan da sűrgűn edilen A. V. PaŐa, yaŐlılık dűneminde hastalanmıŐ ve iyice kendi içine kapanmıŐtır. Molière’in Misanthrope’unu okur ve onu haklı bulur: “Fasulyeciyan – Yanılmıyorsam “Misanthrope”tan “Alceste”in tiradıdır. A. Vefik PaŐa – Ta kendisi, en çok bunu okur oldum son zamanlarda. Belki de haleti ruhiyeme uyduđundan” (Taner, 1971, s. 93).

Kaynakça

Adıyaman, H. (2012). *Haldun Taner Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Yeni Tűrk Dili ve Edebiyatı. Ankara: Ankara Ŭniversitesi Sosyal Bilimler Enstitűsű.

Taner, H. (1971). *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yűksel, A. (1986). *Haldun Taner Tiyatrosu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.